D. Gaviino Olivés
y Olivés

Arxiu Comtat de Torre-saura

que enas á clouver los pactes com dit te, y closos, dit Olivar
sen erá á la Vila, y obri lo portal del cos, ell apres en los
Turchs lo disapte entrá á la Vila, y el endemá lo Diu-
menge ell deposant digue el Balle, y á Gil Calderer
que llurs casas eran salvadas, y ells digue que Mn Anto-
ni Olivar los ho havia dit, y assi foren contents dit Jaume
Scalá, y Gil Calderer, y acceptaren dit pacte.
Als 12 de Marts 1536 se feu sentencia interlocutoria, y
provehit que la Muller de Fransesch Mir capturada
fos posada á torments.
Et in continenti fonch lligada §.
Acusá á son Marit, y á altres que los dobles que llensava
Barbarosa per la Vila los aplegaven, y robaven vobas
dels que los Turchs senportaven catius.— falta asi las
dos vallas que van señaladas de esta forma ###
Et in continenti fonch aportat en la casa dels torments, y lligat
munit digues la vertat #
Als 13 de Marts 1536 fonch provehit que tormentassen á Bar-
nat Scalá fill de Jaume Scalá Balle.
Et diu que es veritat que son Pare li dana las Claus del
portal, y quant fonch la batalla dels de Ciutadella ell deposant
posa las Claus al pany del dit portal, y per la que tenia
mal á un dit no pogue guardar la Clau, y digue als qui
eran alli ubrissen lo portal, y assi ell deposant lo ubri, e, isque
ab alguns per socorrer als de Ciutadella, y va veurer que
aquells foren destrosats, y assi tornasen dins de la Vila ab
los qui eran exits ab ell, y deixá la Clau en el pany, y son
Pare li digue que corregues al bastio, ay assi ell ab alguns
altres, hi corregue, y apres no va veurer mes la dita Clau
ni es curá mes de aquella.
ytb. §. dia que va veurer com son Pare donà alguns
ducats, en argent, y dobles á un Turch, y aquell llensa

Arxiu Comtat de Torre-saura

los dobles, y no sap qui prègue aquells en la defensa, y dir, y allegar que los dits Reos han fet que es cosa llarga no ay ha cosa tocant à nostrun trast, y axi no sen ha pres apuntament ni cap algu, y als 20 de gbre 1536 los fonch intimat à ohir sentencia la qual es del tenor seguent

Ihs Lo molt spectable Senor Dn Pedro de Figuerola per la sacra Reyals Mag.d del Emperador, y Rey Nostre Señor f. Gor.or y Capta Gen.l de la present Illa de Menorca vista la fiscal Inquisisio de sas rebuda contra Antoni Olivar Jordi Uguet Jaume Scalà Balle Gil Calderer y Fransesch Mir habitador de la Vila de Maho delats, e, inculpats de enormes crims per aquells perpetrats. Vits los testimonis de dita Inquisisio rebuts vistas aximatex las deposicions, e, confecions per los dits delats fetas, e, com conve molt debitament ponderades vista la peticio fiscal contra los dits delats presentada vista la asignacio en aquells feta, e, posar, e, fer lluys defencions vistas las defencions fetas per part de dits delats, e, posadas, finalment vista la asignacio à dir, y allegar en aquells feta totas altres cosas al present proces tocants vehedoras, vistas, e, attesas las attenedoras, lo nom de Nostre Senor Jesuchrist humilment invocat, sa Spectable, e, honorable Senoria ab Consell dels Magnifichs Mn Fransesch Martorell Assesor, e, de Mn Rafel Ballester Conseller per se Senoria pres, e, elegit Drs en cascun drets, e, Intervencio del honorable Mn Pedro Jaun Piña Jurista Advocat fiscal de la present Illa sentencia pronuncia, y declara ut sequitur.

Per serva del present proses, e, espontaneas confecions dels dits Antoni Olivar, e, Jordi Uguet naturals de dita Vila de Maho claument consta aquells esser estats elegits per lo Consell ordinari de dita Vila, entre los quals Conseller era lo dit Gil Calderer, e, aso per tractar, e, tractar, e, pactar ab lo perfido Furch Barbarosa. Asserrim per seguidor de nostre Sante fee Catholica, e, Capital Inimich de la Sacra R.l Mag.d del Emperador, y Rey Nostre Señor la qual enada los dits Jordi Uguet, e, Antoni Olivar feren ab expres consentiment, e, manament del dit Jaume Scalà Balle, e, defet los dits Antoni Olivar, e, Jordi Uguet tractaren ab dit Barbarosa prometent lliurar, e, donar en aquell 100. miñons, e, 100. miñonas de edat de set anys en amunt, e, no contentant se lo dit Barbarosa de dita promesa no volent acceptar dita offerta los predits Antoni Olivar, e, Jordi Uguet, finalment tractaren, e, concordaren ab dit Barbarosa de donar, e, lliurar en aquell la dita Vila de Maho, e, tots los qui dintra aquella eran sequetjant à tota llur voluntat totas las casas exceptat 10 casas las quals no havien de sequetjar ni tocar las personas Mullers ni infants de aquells, estant en dit pacte, e, permitament lo dit Jordi Uguet restà, ab lo dit Barbarosa, e, lo dit Antoni Olivar tornà en la Vila de Maho haont denuncià als dits Jaume Scalà Balle, e, Gil Calderer Conseller lo tant nefanda, e, celerat pacte lo qual ell dit Antoni Olivar, e, lo dit Jordi Uguet havien ab lo dit Barbarosa pactat, e, conclus, lo qual pacte, e, concordia los dits Jaume Scala Balle, e, Gil Calderer acceptaven fayentlos moltas gracias, e, axi volent lo dit Antoni Olivar acabar la detestable, e malvada obre demenà las Claus dels portals de dita

Arxiu Comtal de Torre-saura

Vila, e, tenint haquellas ubri al dit perfido Furch Barbarosa lo qual á la hora matessa essent ab aquell lo dit Jordi Vguet entrá ab tots los altres Furchs en dita Vila de Mahó de ahont se son seguits tants, e, tant irreparables, e, innumerables danys ab perdicio de tantes pobres animas, Insendis robos, e, altres infinits mals per los quals no es dubte alga los dits Jordi Vguet Antoni Olivar Jaume Scalá Balle, e, Gil Calderer Conseller Insidits en gravissims, e, enormissims crims de infidelitat, rebellio, e, de la propia patria, e, Pobles de aquella, e, de las animas de aquells, en nefanda perdicio, e, animates per espontanea confecio del dit Fransesch Mir et alios consta aquell escalar la Muralla de dita Vila estant aquella assitiada esserse lo dit Mir transferit, e, donat voluntariament al dit perfido Furch Barbarosa demenant, e, prenent de aquell fiansa, e, seguratat per ahont per lo semblant segons disposicio de dret seria caygut en gravissim crim, e, culpa, per totas las quals abominables cosas, e, crims enormissims volent ab aquells se espectable, e, Noble Señoria per Justicia provehir ab Consell dels dits Magnifichs Mn Fransesch Martorell, e, de Miser Rafel Ballester, e, ab intervencio del dit Advocat fiscal de la present Isla sentencia los de sus dits delats esser trets dels Carsers rahont estan presos, e, vusegats per tots los llochs acustumats de la present Vila, e, apres aportats en la Plasa del bovn en la qual constituhits sia llevat lo puny dret el dit Antoni Olivar ab lo qual ubri lo portal de dita Vila de Mahó al dit perfido Furch Barbarosa, e, animates al dit Jordi Vguet li sia llevat lo peu dret ab lo qual entrá en la dita Vila ab compañia del dit perfido Furch, e, apres los de sus dits delats sien degollats per lo Coll en guisa, e, manera que muiren, e, apres tots sien escapsats, e, escorterats, e, lo cap, y ma de dit Antoni Olivar en temps ab lo peu de dit Jordi Vguet sien posats sobre lo portal lo qual ubri lo dit Antoni Olivar al dit Barbarosa, e, lo cap de dit Jordi Vguet sia posat al portalet de la mar, e, lo cap del dit Jaume Scala Balle sia posat en mitx de la Plasa de dita Vila de Mahó, e, lo cap de dit Fransesch Mir sia posat al lloch del bastio pera ahont lo dit Mir devella per enar al dit perfido Barbarosa, e, lo cap del dit Gil Calderer Conseller sia posat sobre lo portal de la casa de la Universidat, e, los cortes de los sobre dits delats sien distribuits, e, posats per publichs llochs de la present Isla á coneguda de se Señoria, maná la dita Justisia, e, execucio, esser publicada ab veu de publica crida, declarant los bens de cadahu de aquells esser confiscadors, e, aplicadors á la Regia Cort assi com ab la present en aquella confiscam applica, Declarant mes avant, que los fills, e, fillas dels dits delats, e, executats sien inabils assi com ab la present se Señoria los inabilita de tots offisials tant Reals com universals, e, de totas altres prerogatives, e, privilegis dels quals alegarse purien.

Dn Pedro de Figuerola.

Fransiscus Martorell Asesor Rafael Ballester fis. Adtus Ma Coñ.

Petrus Ioannes Piña fis. Adtus.

Et die Sabbati XXIIIj mensis 8.bris anno á Nativitate Dñi. mDXXXV. de mandato sue Spectis fuit publicata predicta Cententia per me Bernardinum

Arxiu Comtat de Torre-saura

Pelmau Nott.m pñtib9 pro testibus honorabili et Discreto Nicolao Mora Nott.o et Jacobo Ros dicte Ville de Ciutadella Interveniente Laurentio Ballo Curritore Regio.
Et incontinenti fuit dicta Centencia debite executioni tradita.
Ex quodam originali fiscalis Inquisitionis processu in Regio Archivo Custodito sumpta fuit fideliter et abstracta hujusmodi preecedentis Criminalis Cententie Copia.
Vide supra hoc Signum. ↓↓↓.
℣. La dona Catarina Saura filla de Luis Saura test.℣. diu que quant los Moros combatien la Vila, ella ab altres donas anave, y venia en el bastio de Saint combatien los de la Vila; y los ohi div, que alguns homens de dit bastio, que eran Mn Jaume Scalá Balle, Gil Calderer, Antoni Olivar, feran partit ab los Turchs, que als donaven 100. miñons, y 100. miñonas de set añys en amunt.
Ex quodam originali fiscalis inquisicionis processu in Regio Archivo Custodito sumpta fuit fideliter, et abstracta hujusmodi presentis criminalis Sentencie Copia in his duobus papiris foliis contenta aliena manu (fidatamen) exarata et adverbum (ut jaset) Compuobata In cujus rei testimonium Ego Matheus Nebot Nott. publicus, et Militaris Dni Nostri Regis Alumnus, et in dicto Regno Magonis pro sua J.C.N. Magte regius, et patrimonialis Archivarius presentibus me subscripsi Regio Majori ejusdem Archivij Regij (penes me custodito) stillato sigillo munitis ℣. Octava Mensis Julij Anno à Nativitate Dñi Millesimo Sexsentessimo desimo sexto, ut infra ℣. Locus + Sigilli
Matheus Nebot Archivarius predictus.
Et ego frater Dominicus de Paretz et Castell Ordinis Minor Regularis observantie S.P.N.S. Fransici nec non in sacra theologia Lector primarius in hoc Regio Sacro que Phano Sancti Fransici Civitelle exacte comprobavi supradictarum Copiam (et si aliena manu scriptam) extractam ex quodam antiquissimo monumento recondito in nobilicima Domo Domine Raphaele Gomila, et Ladron de Guevara. Et ut debita fidei adhibeatur Signatus Sigillo supra dicti Conventus, ac infra mea proprie manu et nomine me subscribo, die 28 Julij anno post Christum natum 1727.

Arxiu Comtal de Torre-saura

Conquista de la Illa de Menorca feta per al Señor Rey Hamtos, o, Adefonso de la Illa de Menorca.

Despues que lo molt alt Señor en Jaume Rey de Arago, ha presa, y conquistada la Illa de Mallorca: y alsada de las mans de los Moros: lo añy 1229. Venent aso lo Almozarif, Señor de la Illa de Menorca, vench devant la presencia del dit molt alt Señor Rey, promettent, y juvantli que ell lo tenia per Senor natural seu: y que li faria tribut tots añys, axi com aquell qui volia aser de aqui en avant home seu: vehent aso lo Senor Rey Jaqui li da la Illa de Menorca axi com á home, y subdit seu: y essersen tornat lo Rey en Jaume en Cathaluña, y aver reynat en aquesta vida per añys: y haver viscut 82. añys passá de esta vida á 27. de Julio! en lo añy de la incarnacio del fill de Deu 1276. y Jaqui per heretev en son regne, y terres son fill lo Rey en Pere molt alt, y molt virtuos Señor: lo qual atenent aquella paraula escrita per lo Savi Salomó:

qui diu honor Patris est filius sapiens: volent dons
resemblar al Pare, y multiplicar la Santa fe catholica
posas en son cor que axi com lo nom de JesuChrist,
per lo seu Pare era estat multiplicat, y alebat en la
Illa de Mallorca: y atenent aquella paraula dita
per JesuChrist. Non que intepevit: sed qui perseveravit: volgue ens aquella perseverar, y comensar. Y
per so que la pugues acabar, y aportar á perfecció
tingue son Consell en la Ciutad de Leyda ab los
Compters, Barons, y Cavallers: Arcabisbes, Bisbes,
y altres Prelats de son Regne: ab tots los Regidors
de las Ciutats, y Vilas. Y com tots foren ajustats, y en
lo dit Concili áplegats lo dit molt alt Señor Rey en
Pere, digue, y proposa á aquells en la forma, y manera siguent. Agregats Nobles Magnifichs, molt Savis
Señors, y molt faels, y Vassalls meus: axi com lo molt alt
Senor Rey, y Pare meu en Jaume de recordable memoria ha conquistada la Illa de Mallorca: y lo nom de
Deu hi es invocat, alabat, y beneit, jo me posat en lo
meu cor que per semblant Conquista he de fer Conquistar la Illa de Menorca: perque axi mateix lo nom
de Deu JesuChrist, y de la Sacratissima Mare Verge
Santa Maria, y de tota la Santa Trinidad, y Cort
Celestial, y sia invocat, alabat, y beneit: perque estimadement vos prech:, y vos amonest, que em volgueu aconsellar, ajuda, y socoro prestar: per so lo que jo ara comens, puguie á perfaccio aportar: ohint aso los qui en dit
Consell eran, un apres altre per orda comensaven á
respondre, y dir á lo Señor Rey tals paraulas. Deu qui
es donador de totas gracias vos dete Senor lo vostra
desitx, y proposit complir, y acabar, offerint, y fent aquellas profertas siguents.

Arxiu Comtal de Torre-saura

P. Las profertas siguents foren fetas á lo Señor Rey
P. per los Barons, y Ciutats. &c.
P. Primerament promete á la dita empresa el Conter de
Empurias 50. homens á Cavall 100. ballesters, y dossents
homens escudats.
P. Lo segon, fonch lo Conter de Cardona, al qual li promete 50. homens á Cavall, 100. homens á peu, 200 quarteras ordi, y 100. de forment.
P. Lo tersser fonch lo Comter de Prades, al qual li promete 300 homens escudats, 100. Ballesters, y 100 quarteras de forment.
P. Lo quart fonch lo Comter de Urgell, al qual li promete 500.
homens á peu, 200. quarteras forment, y 200. de ordi.
P. Lo quint fonch lo Vis Comter de Rocabarti, al qual li promete 200. homens á Cavall, y la sua persona.
P. Lo sise fonch lo Arcabisbe de Saragossa, junt ab la Ciutat offerint 25. homens a Cavall, y 500 florins en or.
P. Lo sete fonch lo Arcabisbe de Tarragona, junt ab la Ciutat, offerint 10. Cosaris de Galeras.
P. Lo huyte fonch lo Bisbe de Urgell, al qual li promete
P. 300. quarteras de forment, y 150. Ballesters.
P. Lo nove fonch lo Bisbe de Tortosa, junt ab la Ciutat
offerint 5. Cosaris de Galeras, 4. Bastiments grossos per
portar totas vituallas, 100. Ballesters, y 200. homens escudats.
P. Lo deze fonch lo Bisbe de Barselona, junt ab la Ciutat offerint 15. Cosaris de Galeras armadas, y pagadas á 3 mesos.
P. Lo onze fonch lo Bisbe de Mallorca, junt ab la Ciutat
offerint 10. Cosaris de Galeras armadas, 5. grossos Bastiments, 10. homens á Cavall, y per quiscun de ells 25. homens
escuders.
P. Lo dotze fonch lo Bisbe de Leyde junt ab la Ciutat offerint
500 homens, a so. es, 100. á Cavall, y 400 á peu. Y per

semblant: foren fetas per moltas, y diferents Vilas, y Castells: per molts nobles, y Cavallers, y Burguessos moltes, y diferents profertas: las quals serien llargas de contar: perque lo molt alt Señor Rey vehent la fidelidad que tots sos Vassalls li havien, y las grans prometensas que fetas li havien, es comensa á posarsa en obre, y execucio la dita Armada, o, hostal.

P. Y haver lo dit molt alt Señor Rey en Pere posadas las ditas cosas en execucio, y haver aplegat tot son hostal en lo port apellat fangós per pendrer la bolla, en lo que se atrobaren, y pertiran ajustadas 136. velas. Y antes que partis lo Señor Rey feu cantar una Misa del Sant Sperit: y quant va aser dita es va recollir dins la sua Galera: y comensá á fer vela, y per semblant totas las altres fustes; y per voluntat de Deu, arriven en al port de Mahó de la Illa de Menorca: la qual li feyan tribut confiant venir en las suas terras. Y per so que partint de aqui dret cami anas á Alcoll: y entrant dins lo dit port ab las Banderas alsadas, alguns Moros de la dita Illa, tiraven algunas setgetas dins la Galera del Señor Rey, de la qual cosa lo Señor Rey fonch molt irat, y juvá que ell los feria penadir: si Deu, lo deyave tornar de aquest viatge. Y sabent axo lo Almoxarif que era estat fet alo Señor Rey, es mostra fort irat enves de las suas gents, per so que pugues millor pasificar, y mitigar la ira del Señor Rey. Y ordena grans presents, y diferents vitualtas, las quals foren presentadas per quatre Cavallers, junts ab lo Señor Almoxarif, per ferli reverencia que venia á demenarli per do

de la injuria que los seus Moros li havien fet, los quals dits 4 Cavallers foren estos.

Abdilla Señor de Sorrallafuda.
Ali Señor de Binisayda.
Mahamet Señor de Algayarens.
Binicichae Señor de Binifabini.

Los quals dits Moxarif, y Cavallers, feta la qual Suplicacio, y misatjeria, donant en al Señor Rey lo dit present, y obtingut de ell al perdó que li venia á demenar; se informa dit Moxarif ab uns, y altres, y sabe certament que lo Señor Rey anave ab son hostal per pendrer Alcoll; loego que sebe axó surti de la Galera, y sentorna á terra, y en la nit siguent envió un expres en al Señor Rey de Alcoll, scrivintli de esta manera. A tu poderos Señor de Alcoll, lo teu amich, lo Almoxarif te fa á sebrer per aquesta Carta que lo Rey en Pere de Aragó es arribat en la nostra Illa de Menorca, y avem sentit, sebut que va contra tu. Y Car dels darts quis son vists, mil se guarda totom que dets amagats demostrant á tu senal de amistat, y afeccio, te amonest que tengas los Vassalls en amor: perque sieu alliberats de aquest cruel Leó en Pere de Aragó, y vos puqueu de pensar de ell, Deu, te vulla axi com desitjam, no vullas fer resposta. De part del Almoxarif Señor de Menorca, amich coral vostre.

Aver tinguda, y rebuda lo Señor de Alcoll, loego feu menar paios pena de mort: que totom deguessurtir de aquell lloch, y se emportasen tot lo que fos bo, y de profit, y despues de aver estats 7 dias lo dit Sr Rey en lo dit port, feu vela, y ab son hostal parti de aqui per anar á Alcoll, y com foren á llogo 50. millas maritimas

Arxiu Comtat de Torre-saura

timas, veven una vela, ó fusta, la qual prengueven, y fonch
aquella Alzaura, que lo Almoxarif de Menorca havia
enviat en el Sr de Alcoll, en la qual li trobaren las le-
tras responsivas que lo Sr de Alcoll feya á lo Almo-
xarif de Menorca. Y axi mateix sabe la veritat per
aquells qui li eran com lo Almoxarif, los hiavia en-
viats secretament. De la qual cosa lo dit Sr Rey
fonch molt irat, y jurá, que en asser tornat del dit
viatge: ell conquistaria la dita Illa de Menorca, y
esvenjaria de lo que li havia fet; y quant va asser
arribat lo dit Señor Rey ab son hostol á Alcoll, no
hi trobá ningu sino alguns Mercaders Christians
qui li feren relasio com lo havien desemparat; eran fuits.
Per la qual cosa lo Sr Rey mena fer batra la dita
Vila, pues lo nom de Deu, y de Jesuchrist no ey podia
ser alabat. Y partinse de aqui ab son hostol molt trist
y desconsolat: costeretja la Barbaria, y navegant
axi per costa, encontra una Galera: la qual li veme
tien los de son regna ferlli á sebrer: y notificantli
com los Franseses eran entrats en son regna, y que
prestament hi volgues tornar. Sebent aso lo dit
Sr Rey de continent feu la via de retornarsen
en son regna. Lo qual asseri arribat, y averhó
sabut los dits Frenseses loegó surtiren: y fugiren
tornarensen á la sua terra. Y estant lo dit Sr
Rey en son regna per voluntat de Deu ho ohi per
gran amich que havia com no havia pogut complir
son desitx, y havia pres la gran febra. Y vehent
que ell se apropinquave á la mort, y que no po-
dia escapar de la dita malaltia, feu venir devant
lo seu fill Namfos, ó, Alfonso qui era de edad de
21. any, primujenit seu, dientli las paraules sigu
ents. Amat fill meu be crech sabs la injuria que

Arxiu Comtat de Torre-saura

me ha fet lo Almoxarif de Menorca com anava
Alcoll, per la qual cosa, jo juri, y voti, que aniria á
conquistar la dita Illa. Y segons veus Deu no es pla-
sent ans me vol aportar en al seu regna, per aso
dich, y man que encontinent que jo sie passat de
aquesta vida, tu, y vulles anar, y la vullas conqui-
tar de manera: que de aqui en avant lo nom de
Jesu-Christ hi sia debat, y benehit. La qual cosa
lo dit Namfos li promete, y votá de continent de-
vant ell, per la qual cosa lo Pare li doná la bene-
diccio, y apres poca hová lo dit Rey entregá la sua
animá á Deu, y se aná á lo paradis, axi com á
vertader Chatolich que era, y defensedor de la
Sante fee, y passa de esta vida lo dia de Sant
Marti á hova de Vespras en lo any de la Incar-
nacio del fill de Deu 1384. y quant va asser mort
lo dit Rey en Pere lo seu fill Namfos romangue Rey
y Coronat de edad de 27. anys, y no oblidant lo que
havia promes, y votat á son Pare en lo any 1386.
Comensá á fer gran hostol per passar en Menorca
y conquistalla. Y sabent aso lo Almoxarif de Menor-
ca, temensa de lo que li venia, y recordanse de la
injuria que li habia fet, escrigue á 4 Reys de
Barbaria namichs seus, aso es.

Lo Rey de Bugia
Lo Rey de Boná
Lo Rey de Firimse
Lo Rey de Contestina.

Y vemetent los misetjers, y fentlos á sebrer com lo
gran Leó Rey de Aragó feya gran hostol per
venir á pendrer é Conquistar la Illa de Menorca,

y que los agradas enviarli socorro, y ajuda perque es
pugues defensar de ell. Los quals dits 4. Reys haver
rebudas las ditas nouas, y omits los dits misatgers,
remeteren á lo dit Soldá 900. homens á Cavall, y
5000. á peu. Haver fet lo Sr Rey Namfos,
ó Alfonso, lo seu hostol, y averse aplegat á port
fangos ahont se ajustaren 122. velas pertintse
de aqui arribaren á la Illa de Mallorca, aho
nt estigueren 7. dias, y en lo seté dia lo dit Sr
Rey ab gran professó del Bisbe ymolts de Cape=
llans, y diferens Religiosos es recolli donantli
lo dit Bisbe la benedicció, y es perti de aqui.
Y Deu qui algunas vegadas vol provar los
seus, per veuver si seran forts en tal tribulacio
com lagues navegat, y fos ab la sua Armada
sobre lo cap anomenat de Altrutxo, se alsá
la Tremontana tant forta, y tant terrible, que
tota la dita Armada es dispergi, y cada un
anantse per son cami, per aguardarse, alguns
arribaren á porto Pedro, altres á porto Colom,
altres á Cabrera, altres á Cap de Pere, y lo Sr
Rey ab 10. Galeras mitxo negadas, arriba á nel
port de Mahó: y entrant per lo dit port, veran
de part de Tremontana, una multitut de
Moros qui peraxia cobrien la terra: per la qual
cosa lo Sr Rey, li conviague perdrer terra
en una Illa, qui es al mitxo del dit port, la qual
vui en dia es anomanada la Illa del Rey: en la qual
estigue 12. dias, esperant que la sua Armada fos arri=
bada, y dins lo dit temps lo Almoxarif guarni tot
lo dit port de cada un, part de moltas gens

Arxiu Comtal de Torre-saura

infaels qui paraxiaio fossen llegists anant sobre la terra
molts ordenadament. Estant lo Sr Rey en la dita
Illa per lo dit discurs de temps esperant la sua
Armada ab gran faltas de aygua. Per la qual
cosa manaren cavar en la dita Illa perque trobá=
ssen aygua, y menó que los diventres siguen en reve=
rencia, y honors de la Sastro del Fill de Deu
fotoms de gunas. En lo qual dia lo Sr Rey se
posaren Oracio dient Senor vos qui á Moises
pugaren ab la vara á la roca, donaren, y feren
surtir aygua vive, y corrent qui assodallá, y abonda
á lo Poble de Israel, vos agradie Senor donarnos
tambe aygua vive, y corrent qui assedolli, y sia bon=
dant, perque puguem el vostre Sr nom alabar, y
multiplicar, y pugaem batallar contra aquets
infaels, y subjugarlos, y venir á la vostre Santa fe
Catolica. Y feta la dita Oracio, lo dit Senor Rey,
prengue en la sua ma una aixada, y que cavá alla
ahont havien comensat á cavar, y al tercer golpe que
doná surti aygua vive molt abondant, y molt fina:
la qual entara vuy en dia nina gran quantitat, de
que lo dit Sr Rey veyent la gran misericordia,
que Deu li havia fet, fentne gran alabanzas, y
gracias á ell, lo meteix feran los del seu hostol ó,
Armada. Per la qual cosa veyent lo dit Sr Rey,
que Deu en tal opresura li havia ajudat: y que
era ab ell. Y atenia que ell era aqui per mul=
tiplicar lo nom de Jesu Christ, y la Santa fe
Catholica, tingue Consell ab sus Conpters, Ba=
rons, Nobles, Cavallers, Patrons, y Mariners

dientlos las paraulas siguents. Ó Barons Nobles, y faels Vassalls meus, Deu nos ha apportats aqui perque vol que Conquistem aquesta terra, y que lo seu nom hi sia alabat, y benehit, perque elegits, y constellats que som, tots som aqui de un coratge per lo honor, y treball de nostre Señor Jesu-Christ. Y alsantse tots digueren axi. Molt alt Señor Rey, vostre es la potencia, y sobre nosaltres es poderos, sia feta la vostra voluntat. Y de fet acordaven, y constellaren que desembarcassen, y prenguessen terra á la part de Tremontana perque com es plana podien surtir millor, que de la part del Mitejorn, qui tota es peña. Per la qual cosa lo dit Señor Rey feu posá tota la Armada junta, y quant varen ser tots armats, en lo nom de Deu prengueren terra á la part de Tremontana, qui es diu datricampos. Y en continent posats los Cavalls en terra, los Cavallers ab la gent á peu, aso es Ballasters, y Scudats comensaren forment, y terriblement á batallar contra lo Morisma qui eran cridats el meteix temps ab grans veus Aragó, Sant Jordi, y Sant Antoni ajudaiman, y siau ab nosaltres, y per aso cridaven, Sant Antoni, perque aquell dia era la sua festa, y batallant axi forment un Moro molt virtuos, y fort, dona un gran cop á un Caballer anomenat Mosen Juan Panesterra, y li lleva la cuxa en redó, y lo dit Mosen Panesterra ab la altre came se alsá sobre son Cavall, y li dona tant gran cop en al cap, que al mateix perti, y aver durada la dita gran batalla per algun temps, que corria la sanch de los Moros que mataven sobre la terra que feia aguces molt plugut, y los dits Moros vehent que del tot los metaven, y que los Christians los venseren, comensaren á fugir y desmenclir, y lo Señor Rey, y la sua gent vehent que los Moros fugien, anaren sobre ells alcansantlos, y matantlos, en tant que los dits Moros, se ratraguerian, y senpujaren alt un puxo, en lo qual vuy en dia seya una alsaria anomenada Sant Jordi: y vehent los dits Moros que lo Rey, y la sua gent los alcansaven, y al meteix temps cridaven Arago, Sant Jordi, y Sant Antoni, matant, y degollant instantment, vehent axi meteix que lo dit puxo, hont ser eran enpujats era molt patit, y no estaven segurs, devellaren, y fugiren, y senpujaren á un altre puxo: en lo qual vuy en dia seya una altre á honor, y gloria del benaventurat Sant Antoni: qui aquell dia era la sua festa. Y vehent aso lo Señor Rey ab la sua Armada se acosta á lo dit puxo molt vigorosament, y ab gran cor, y alegria com almeteix temps anaven venent, y conquistant. Y los Moros qui al veran axi venir devellaren del dit puxo, y pusarense en lo pla demostrant que volien tornar á la batalla, vehent aso lo Señor axi com á molt ardit, y viguros Cavaller que era: alsá la careta del, y digue á sus Barons, Cavallers, y gent sua. Molt Nobles Barons, y Cavallers, ja veys com los Moros se son posats per combatra ab nosaltres, y veys que axi los avem vensuts, y anam al meteix temps conquistant, y los vensem de axi avant mes ó sempre aso que lo nom de Jesu-Christ hi sia alabat, y benehit perque alegrament, y ab gran coratge vullenlos envestir, pues alcansarem la Victoria si Deu plau, y no als fase por, ni tingueu tristor de aquells qui vuy en dia hi son morts, que tots son martirs en el Paradis, y pregan á Deu per nosaltres: los

Arxiu Comtal de Torre-saura

quals dits Barons, y tota la Armada, ab gran ardi-
ment, y con responguéren, y diguéren, Señor sia feta la
tua voluntat, que nosaltres som prestats, y apparellats
de morir per lo nom de Deu, y per la vostre alta
Corona. Y dit aço lo dit molt alt Señor Rey, qui era
molt virtuós, y fort en armas feia enar son Cavall
dels primers. y no se oseria tornar arera, y comensa á
donarli los asperons dient cridant Arago Sant Jordi, y
Sant Antoni valenos, y guardaunos en aquest dia. y axi
tots cridant la dita invocació feriren als Moros, que eran
de set, en vuit mil. Los quals resistiren forment. Y bata-
llant axi los Christians mataven molts Moros. Y
vehent los Moros que los Christians los vencien, y los
mataven, y degollant mes se gran teror, y atordiment en
ells, comensaren á fugir com á esglayats, y venguts
donant de camastro se foren á un puto qui es al pla
del Verger, lo qual vuy es anomenat lo puto del dego-
llador. Y aquí se reposaren, y posaren una bandera
blanca. Haver obtinguda, y guanadas las ditas batallas
lo Señor Rey, y la sua gent de cansats que eran, reposaren
per refrescarse, y donar civada als Cavalls, per recobrar
forsa, y esperit, que eran molt cansats, y estant axi lo Sr
Rey trobá que de la sua gent li mancava, y eran
morts en aquellas batallas 1000. Christians, y que dels
Moros, hi havia 1334. Puis la sanch corria sobre la terra
com á riu. Y refrescant lo dit Señor Rey, y donant á
menjar á sus Cavalls un Cavaller anomenat Mosen
Baranguer de tornamira ab algunas secretament que
lo Rey no lo sabé feu anar seguint los Moros, y vehé
com pesaren la bandera blanca sobre al puto del
degollador, de que doná gran despich, y comensá

Arxiu Comtal de Torre-saura

ferir los Moros, de que aquí una gran forte brega. Y un
qui axo vehé, vingué á lo Señor Rey dientli com Mosen
Tornamira ab algunis, havia gran brega ab los Moros
de que lo tenien que si presti no era socorregut, era perill
no es metasen á tots. Y ahit axo lo Señor Rey sempre
cavalca en son Cavall. y ab tota se gent ená al dit
puto: ahont la dita brega era. y donant los esperons
á son Cavall, é cridant. Arago. Sant Jordi, y Sant
Antoni, vullaunos ajudar, feri forment contra los Moros,
y aquí era mes forte batalla que las altres primeras, y axo
per tant com, y eran sobre vinguts molts Moros de aquells
qui estaven á la part del Mirador, y no eran estats en nin-
guna batalla, se bata que eran setze mil, y ajudant lo
Sant Esperit, y los Benaventurats Sant Jordi, y Sant
Antoni, lo Señor Rey vente la batalla qui fonch molt for-
ta, y terrible, y los Moros vehent que los vencien, y los
metaven, y degollaven á tots, no haventna mes se algune
comensaren á fugir, y al mes temps acaminaren
fins á lo Castell de Sainte Agatha, y estiguéren tots
alli quants Moros havia. Y lo Señor Rey obtingu-
das, y guanadas per gracia de Deu las ditas batallas
y estant cansat ell, y totas las sues gents reposa, y
remangue aquella nit a lo pla del verger, y axi vehent
y sabent que la dita ultima batalla se era muguda en
culpa de Mosen Tornamira, qui lo havia mes en gran
perill, lo feu pendrer, y mana que li llevasen lo cap,
perque sens consentiment seu ho havia fet; empero á

suplicacio de tots los Barons, y Cavallers lo Señor Rey, li per=
dona. Y en aquesta derrera batalla foren trobats que moriven
passats de 3000 Moros, pues per aso es anomenat lo puxo del
degollador, perque la sanch y corria com á un riu. Lo dia se=
guent lo Señor Rey fent albanses, y gracias á Nostre Señor
Deu de la Victoria que li havia dada: feu enterrar tots los
cossos dels Christians qui eran morts, tenint gran compacio
y dolor de ells, assi com aquell qui es vertader Señor, y los
ama molt, y ordená, y maná que tots los de la sua Armada,
per las animas de aquells qui eran morts dejunassen dos dias.
Y feu cantar dos Missas aso es una en reverencia, y honor
de la amil Verge Maria, y la altre de sequiem per las
animas de dits difunts. Y haver lo Señor Rey estat aqui
vinch dias per refrescar, y reposar tota se gent qui de las
fortes batallas que haguddas havien eran forment cansats, y
cavalcant al Señor Rey un bon cavall, ena envest lo dit Cas=
tell de Sante Agatha, en lo qual segons diuen es seren messos
tots los Moros qui en la Illa eran, en lo qual camí estigue
dos dias, perque no volia acuitar la sua gent, ans be la ame=
nava reposant, y regint no cansantle, lo altre perque era
de Serer, y feya gran fret, y no podien acaminar per lo
gran fanch que havia per los camins, y venent lo Almoxa=
rif que lo Rey venia, ab tota la sua Armada, per treu=
ret del Castell es retgira, y no sebent dnont posarse ab los
Moros, qui ey eran tingue Contell, y fou acordat que ey ena=
sen los Moros seguents so es

Lo Señor de Binidofa
Lo Señor de Biniatzen
Lo Señor de Binicodrell

Lo Señor de Biniaumaya.

Los quals essent devant lo Señor Rey li digueren, com ells
eran anviats á se Señoria per lo Almoxarif lo qual li volia retre,
y donar lo Castell, ab sers pactes y condisions, so es que deixas
enar lo Almoxarif, y totas ses Mullers, y fills, salvos, y seguris
alla ahont voldran enar. Y per semblant tots aquells Moros
qui de la present Illa marxen voldran, ab tots los seus bens,
pegant, pero cada un de ells a lo Señor Rey set dobles, y mitge,
y aquells qui pegar no las podran, seran los seus catius, perque
dit Señor Rey deguia donarnos ponas, y sufient Barcas.
Los quals dits pactes y convenientias lo Señor Rey les atorga,
y agradaxen. Y de aqueste forma, y manera li vinch
entregat lo dit Castell de Sante Agatha. Y los Moros qui de
este manera volien surtir es recollieren dins los Bastiments del
Señor Rey y feyen prest viatge; que en un dia, en feyen dos, ó,
tres. Pues es dita, que com eran á mitjan golf los tiraven en al mar,
y tornaven per altre viatge, y per aquells Moros qui ey roman=
gueren fonch feta relacio á lo Señor Rey, que en cada una
batalla que havien tinguda, veyen un fort Cavaller, ab sobre
vestit blanch, ab un señal vermell qui el travesava de dalt
á baixo, y per treves, qui es la Creu lo qual judicaren, y cre=
gueren que era al Benaventurat Sant Jordi. Lo qual
insessantment invocavan, los quals deyen que los feria, y
metava á tots qui devant li venian. Y per semblant digue=
ren, y feren relacio á lo Señor Rey que en las ditas bata=
llas, despues del dit Cavaller Sant Jordi veyen enar en lo
ayre un home vell ab barbe llarga, y blanca qui tenia
un basto, ó, crosa en la ma, lo qual ab la ma dreta seña=
la

Arxiu Comtat de Torre-saura

los Christians, y ab le bastó feria dels Mavis, que tants com tocava
morien lo qual presumiren, y creguerem que era Santa Anteni, pues
aquell dia era la sua festa, y fonch al mateix temps Ciudat, y
invocat. Y haver presa, y conquistada la dita Ma, lo Senor
Rey per sebrer la veritat prengue informacio, y troba que
havien morts dels Mavis 3276. y dels Christians 334. y fonch
trobat ab meteix que romanguren en la present Ma, fora
de aquells qui renegaren, y seguiren, 1000. fins en 20000. homen
fora los infants, y sarrays, perque no foren bastants pagar
que hayen de pegar a lo Senor Rey, y los mills, als quals
lo Senor Rey, feu franca Morisca de Castellon, y de Valle.
Moneda de Ciutadella, y de Valle. lo dit Senor Rey
Alfonso, o Alfonso, mori en la Ciutat de Barcelona, per
estar en edad de 24 anys, y ha de Junij da Vanyde
Nostre Senor 1282.